

Михайло Лесів
(Люблін, Польща)

ПІДЛЯСЬКА ГОВІРКА У ВІРШАХ СОФІЇ САЧКО*

Софія Сачко пише вірші рідною говіркою села Вулька на Північному Подляшші, що належить до північноукраїнського наріччя. Ми простежили мовну систему цих віршів у порівнянні з місцевою північноукраїнською говіркою і виділили особливості фонетичної, граматичної та лексичної систем, які в принципі покриваються зі собою. У деяких деталях видно, однак, вплив білоруської мови, якої вчилася поетеса у початковій школі, російської мови, яку вона вивчала на російській філології в університеті, та польської мови, яка є державною мовою III - ої Річпосполитої Польщі. Помимо цих різномовних впливів і нашарувань мова поезій подляської поетеси залишається олітературненою версією українського подляського діалекту, яким послуговуються й донині мешканці Подляшшя на території сучасної Польської держави.

Ключові слова: подляські говірки, поезія, діалектизми, мовні впливи, русизми, полонізми, фонетика, граматики, лексика.

Лесив М. Подляшский говор в стихах Софии Сачко

София Сачко пишет стихи, используя подляшский говор деревни Вулька, принадлежащий северноукраинскому наречию.

В статье мы представили языковую систему записей этих стихов в сравнении с особенностями фонетической, грамматической и словарной систем живого местного подляшского говора, которые оказались почти идентичными.

В языке стихов С. Сачко можно найти в деталях следы влияния белорусского, польского и русского языков, так как поэтесса изучала белорусский язык в начальной школе, кончила русскую филологию в университете, и как учительница преподавала в школе русский и польский языки.

Язык стихов подляшской поэтессы, вопреки этим влияниям, является олітературненой разновидностью украинского местного говора, употребляемого до сих пор жителями Подляшья на территории современного Польского государства.

Ключевые слова: подляшские говоры, поэзия, диалектизмы, языковые влияния, русизмы, полонизмы, фонетика, грамматика, лексика.

Lesiv M. Podlachian dialect in Sofia Sachko poetry

Sofia Sachko writes her poetry in the Podlachian South Ukrainian dialect, her mother tongue. The paper discusses the phonetic, grammatical and lexical features of the Sachko poetry language in comparison with the Podlachian dialectal linguistic features they are almost identical.

In the language of Sachko poetry becomes visible some Byelorussian, Russian and Polish linguistic influence, which can be explained by different states of affairs (the poetess learned Byelorussian in elementary school, she studied Russian in the University, she is a teacher of Russian and Polish). In spite of these detailed linguistic influences, the language of Sofiya Sachko poetry is a Podlachian dialect adapted to the some kind of poetic composition.

Key words: The Podlachian dialects, poetry, dialectal elements, borrowings, Russicisms, Polonisms, phonetics, grammar, vocabulary.

* Зберігаємо стиль автора

© Михайло ЛЕСІВ

Підляські говірки становили мовну основу віршів таких відомих поетів, що походять із Підляшшя, як Микола Янчук, Степан Сидорук, Іван Киризиук, Юрій Гаврилюк та багато інших, особливо у другій половині ХХ століття (детальніше див [10: с. 400-410]). До цієї групи "підляських" поетів належить також Софія (Зося, Зоя) Сачко, народжена 1955 року у селі Вулька коло Більська-Підляського, авторка кількох збірок поезій, писаних, як правило, діалектом рідного свого села, а саме: "Пошуки" (1982), "Над днём похіяляна" (1991), "Ще одна весна" (1995) та "Поеми" (2000), які були обговорені з точки зору змісту й мотивів такими літературними критиками й одночасно поетами, як Юрій Трачук, Тадей Карабович [8; 18], у працях яких цитовані думки інших авторів, що відносилися до цієї поезії, а саме: А. Барського, Т. Занєвської, Я. Леоньчука, Б. Бойчука.). Ці збірники видавало білоруське Літературне Об'єднання "Белавежа" з використанням засобів сучасної білоруської орфографічної системи. У 1983 – 1988 рр. частина віршів Софії Сачко була друкована у 6 чергових випусках Збірника неформального Поетичного об'єднання "Наш голос", "Підляшшя" на правах рукопису, про що у 2008 році згадав Т. Карабович [7: с.164-174], а до передруку її поезій звідтам на сторінках "Українського Літературного Провулка" вибрав А. Єкатеринчук [12: с.182-226] (там передруковано 13 віршів Софії Сачко). У цих виданнях до графічної форми поезій С. Сачко використано засоби сучасної української орфографічної системи.

Софія Сачко закінчила російську філологію в Університеті М. Кюрі-Склодовської в Любліні і в 1978 році після захисту дисертації п. з. "Filozoficzny podtekst konfliktów w "Braciach Karamazow" F. M. Dostojewskiego" їй присвоєно звання магістра. Від того часу працює як учителька російської та польської мов у школах Північного Підляшшя, передусім, у Більську-Підляському.

Свої вірші пише, за словами Т. Занєвської, "лише говіркою свого рідного села Вілька на Північному Підляшші" [5: с. 257]. Сама ж поетеса написала до мене 14 листопада 2009 р., використовуючи рідну говірку, про свою мовно-літературну біографію: *"Десь уже як була в ліцейові, прочитала про Ф. Гамзатова і таке було ... ну сказала би – ołśnienie czymś bardzo prostym: ото живут люде, котори цієли своуой сьвієт, цієле своє жицє виражают туюлько в туюм нашум язикові! І як тут сїєтого не записати"*. Отже, молода підляшанка під впливом аварського поета Дагестану, який у своїй літературній творчості використовував аварську мову народу, що начислює десь близько 160 тисяч людей, задумалася над тим, чому б не використати рідне підляське мовлення. Це був своєрідний мислений поштовх, який вирішив, що Софія Сачко у своїй поетичній творчості залишилася донині вірною своїй підляській говірці.

А потім після перших поетичних діянь поетеса – як далі пише – почала задумуватися над самою мовою-говіркою: "Скуоль таке слово? Нема його в літературних язиках, а тут у нас є, то може десь з давен давна, ого які наш язык старий!" і почала пошуки за словами, наслуховуючи і задумуючися над тим, "як би сказала то моя мама" (машинопис листа С. Сачко з 14. листопада 2009р.)

Але у першій збірці її віршів "Пошуки" (Білосток, 1982) у двох перших частинах поезії були написані білоруською мовою, а як додумується Ю. Трачук,

це був переклад "з української підляської говірки на білоруську мову" [18: с. 311], а в третій частині цієї збірки – "твори записані говіркою рідного села" [5: с. 258]. Авторка статті не окреслює, до якої мови ця говірка належить, пишучи узагальнено: "Софія Сачко, будуючи свій поетичний світ, заворожує його словами, які винесла з дитинства" [Там же, с. 259].

Я повинен віддати голос у цій справі поетеси, яка написала у справі своєї мовно-поетичної біографії (цитую у такій мовній формі, в якій був написаний лист до мене 23 листопада 2009 року):

"Języka białoruskiego uczyłam się w szkole podstawowej, w liceum już nie. Znacznie więcej miałam do czynienia z językiem rosyjskim, zwłaszcza na studiach. Wiersze zapisywałam literami białoruskimi z przyczyn technicznych, drukowałam w "Niwie", a to przecież gazeta w języku białoruskim. Chodziło mi głównie o to, żeby zapisać język niejako fonetycznie tak, jak mówią i jak go słyszałam. Nie myślałam o żadnych regułach ortograficznych, zresztą takich reguł w dialekcie nie było. Na ile jednak pamiętam, nie integrowano w mój zapis. Być może w tomikach wydanych przez "Białowieżę" była jakaś korekta. Kiedy zaproponowano mi drukowanie w czasopismach ukraińskich, trzeba było zapisać literami ukraińskimi" (машинопис листа С. Сачко з 23 листопада 2009р.).

Т. Занєвська, яка старалася оцінити поетичну творчість С. Сачко також з мовно-культурної точки зору, пише, що поезія підляської поетеси "не дається зарахувати до однієї культурної спадщини, традиції чи літератури. Вихована на православному церковно-слов'янському ареалі Підляшшя, поетеса зуміла збудувати свій світ на кодифікаціях власної говірки, яка гине на її очах, і стає в якійсь мірі мертвим островом проминання. Але всупереч проминанню авторка прагне передати генетичний код рідної мови поколінням та занести свою говірку до "книги пам'яті людства" [5: с. 262].

Послухаймо, як описує середовище, з якого вийшла, своєрідне село з його мовленням сама поетеса у листі з 23 листопада, написаного рідною говіркою у тих частинах листа, в яких говорить про своє рідне:

"А што Вам напісаті про Вуольку ... Боже муой. Вуолька то як рай! На весну зельоно, зельоно, вінки і пшоли, шторааз штось нове зацвітає, віноградом всьо заплетяне. У сусієда ще росте той велізни дуб на пувсела. "Чи до майового дуба приєду, мама питає й утірає сльозу, до дуба з розпучаним лісцьом". Але той захвит Вуолькою помогла мнїє якби на ново одкриті моя дочка Юстина. Як туолько приєде зо студіюв: "до Вуолькі, і до Вуолькі" і зараз гребецьця в земліє, вінки садіт. А розочкі якії на нашуой маленькуой хатці помальовала! І всьо мнїє повторас: "Дуом у Бієльську можеш продаті, але Вуолькі – бронь Боже".

А самое село ... лічу: 17 домуов, де живут люде, з чого 5 повних сіємюов, 2 старій кавалієри і 11 вдовіцюов (над такою лічбою вдоіцюов то я не раз задумалась). Хатуов є буольш в селіє, ще 14, дужо одновяних, лієтом приєжджає родня, дієті. Молодая оно одна сімя, але і то мусіт їм уже коло сорока.

А люде! Православни, святкуют сьвята. Усіє уже старенькі. Хоч не раз вспомінаю тих, которих уже нема, як говорили, на лавочках гралі в карти ... знаєте,

треба мнїє, мусїт, якось присїєстї і про туу Вуольку буольш напісатї, особїєнно про люді. О, бачте, як Вієте мене твурчо заїнспїрвалї" (машинопис листа С. Сачко з 23 листопада 2009 р.).

А Т. Занєвська, оцінюючи її чергову збірку віршів п.з. "Над днєм похіляна" (1990), пише, що у віршах Софїї Сачко "сильно підкреслена велич рідного порога, його святїсть супроти дійсностї", вона ж "цінуючи рідний дїм, поціновує також мовчаннє, звїдти її лапїдарнїсть у висловах, самотнїсть серед людеї" [5: с. 260].

У 1983-88 рр. Софїя Сачко друкує свої вірші у шести чергових числах позацензурного поетичного щорїчника "Наш голос", що на хвилї руху "Солїдарностї" 80-их рокїв видавався з ініціативи любїтелїв українського пїдляського фольклору і мовленнє. У вступному словї до 1-ого числа "Нашого голосу" у 1983 роцї редактори написали про сенс видаваннє такого збїрника, звертаючись до творцїв слова обох частин Пїдляшшє:

"Всїх нас єднає гарьача любов до рїдної мови наших батькїв і дїдїв, до мови, яку ми самї називаємо руською, нашою або простою, а яка є в дійсностї діалектом пївнїчно-захїдного нарїччє української народної мови. Єднає нас любов до нашої рїдної землї – Пїдляшшє, любов до нашого народу, до витворїв його духовної та лїтературної культури, до його звичаїв та обрядїв, любов до нашої рїдної пїснї та любов до наших рїдних традицїй". Це зверненнє редакторїв "Нашого голосу" І. Ігнатюка та І. Киризюка (цит. за [7: с.165]).

Про вірші Софїї Сачко, публїкованї в чергових числах "Нашого голосу", з перспективи часу пише Т. Карабович:

"Вже з перших чисел "Нашого голосу" привертає увагу поезїя Софїї Сачко, яка, пишучи рїдною говїркою села Вїлька (Wólka), де поетеса народилася, пропонує одначе поезїю писану верлїбром, і тим відрїзняється від інших авторїв позацензурного виданнє" [7: с. 167].

У 1990 р. у невеличкїй двомовнїй антологїї помїщено також один вірш С. Сачко п.з. "Їє такї час" з паралельним перекладом на польську мову Т. Карабовича серед поезїй 9 творцїв з Пїдляшшє молодого і середнього поколїннє (близько 30-40 рокїв), у якому помїщено таку коротку інформацию про С. Сачко польською мовою:

"Sofija Saczko – ur. 1955 r. Autorka tomu wierszy "Poszuki" (Poszukiwania). Pisze gwarą ukraińską rodzinnej wioski Wólka. Znana w środowisku literackim jako autorka wierszy lirycznych, powstających na kanwie przeżyć osobistych" [20: с. 3, 14-15].

А у 2008-ому роцї в інтерв'ю з нагоди 20-лїття виходу у свїт останнього числа "Нашого голосу" на запитаннє Т. Карабовича "Як оцінюєте творчїсть Софїї Сачко, яка найбільше видїляється самобутнїстю серед авторїв "Нашого голосу"?" редактор цього поетичного збїрника Іван Ігнатюк відповїдає:

"Творчїсть Софїї Сачко я оціную дуже високо. Її вірші, писанї українською архаїчною говїркою села Вїлька Бїльсько-Пїдляського повїту містять в собі багато життєвої мудростї і філософїї" [6: с. 180].

Мета цієї нашої розвідки – представити мовні особливості (прикмети) віршів Софії Сачко. Ми проаналізували її вірші, опубліковані у збірках, виданих у 1991 та 1995 роках у Білостоці, в яких застосовано запис засобами сучасної білоруської орфографічної системи [14; 15], та вірші, опубліковані у згаданих вище числах "Нашого голосу" (1983-1988), передруковані у найновішому томі "Українського літературного Провулка", 8/2008, в яких застосовано запис засобами української орфографічної системи. Деякі з цих віршів повторюються у цих обох орфографічних записах, але їх легко перевести з однієї системи на іншу. І. Ігнатюк згадує про це у розмові з Т. Карабовичем, розказуючи, як він друковані у "Ніві" вірші, писані українською говіркою і надруковані білоруським алфавітом, підправляв "згідно з українським правописом" [6: с. 176]. Треба було замінити лише кілька літер, які в обох орфографічних системах мають інші звукові "вартості", а саме: *ы* на *и*; *э* на *е*; *е* на *є*; *ё* на *ьо*; *эі* на *ье*; *ич* на *щ* і ще деякі дрібніші різниці в записі тексту.

У нашій праці цитуватимемо приклади, записані за допомогою засобів української орфографічної системи.

I. Звукові риси у записі текстів поезії Софії Сачко у системі голосних звуків.

1. Присутність двозвуку (дифтонгу), який виник на місці староукраїнського подовженого *о* в нових закритих складах під наголосом:

а) в іменниках *буоб*, *буор*, *од вуодкі*, *Вуолькою*, *в горуодцях*, *на двуор*, *дуом*, *заслуонкі*, *збуожжом*, *злуосьць*, *куость*, *луокоть*, *нуоч*, *спуод нуог*, *неспокуой*, *облуог*, *руок*;

б) в закінченні родового множини на місці загальноукраїнського *-ів*:

дідуов, *журавлюов*, *з кльоцкуов*, *мотылькуов*;

в) форми прикметників і займенників:

гуоркою, *в неспокуойних снах*, *муой зуб*, *на молуочному*, *руовна*,

і у закінченні, яке в укр. літературній мові звучить, як *-ій*:

в креснуой, *виклякнуой*, *в сколочануой водіє*, *на моюой стороні*, *на старуой*, *на такуой*, *туой зелені*, *в якуой*;

інші форми: *буольш*, *пуод піечом*, *пуод Нови Руок*, *туолько*, *куолько*, *струойно*, *неспокуойно*, *одкуоль*, *не дуойдеш*, *пуойземо*, *струойно*;

Інколи на місці укр. *-і-* з'являється *-о-* (подобних, може, під впливом поль. *podobny*) *зойді* 'зійди'. У ненаголошеній позиції таке *ō* (відповідник укр. *і*) має у записі літеру *у*: *волосув*, *по першум*, *вутьшина*, *нема кунця*, *начальнікув* і *сусієдув*, *в пудлозі*, *пудкочит*, *пудходіт*, *пуд ... церквою*, *сходув ...в твоюм*.

На місці загальноукраїнського прийменника *від* та префікса *від-*, яке зрідка з'являється в українському вжитку також у формі *од*, *од-* у віршах С. Сачко має форму виключно *од* (*од тебе*, *од вуодкі*, *од мене* ітп.) та *од-* (*одкрився*, *одчипіш*, *неодступно*, *одбіває* тощо).

Ця прикмета підтримана, мабуть, фактом такого самого звучання цих морфем також у польській та російській мовах: поль. *od*, рос. *от*.

2. Присутність двозвуку (дифтонгу), який виник на місці староукраїнського Ъ та ě в закритих складах у формі *іє*, *іе*:

а) на місці *ě: *бієлий* (рідше: *білий*), *тієло*, *в бієді*, *хлієбом*, *вієрна*, *на сієнові* 'на сіні', *мієсець*, *у дієда*, *лієс*, *вієтьор* 'вітер', *вієра*, *повієру*, *свьієт* без *свьієта*, *дієті*, *летієлі*, *хотієлось*, *незамієтно*, *тієшимось*, *мієті*, *цвієт*, *повієтре*, *чмієль*, *смієхом*, *стієни*, *пієсня*, *снієг*, *звієри*, *без гнієва*, *на мієсьце*, *лієто*, *надієя*, *гнієзда*, *сусієдуд*, *стриєха*, *усьмієшку*, *последні* у закінченнях: *тобіє*, *в кровліє* (це діал. крівля 'кров'), *мніє*, *на головіє*, *при огніє*, *дніє*, *в колядіє*, *в росіє*, *собіє*, *усіє* 'всі', *в водіє*, *в земліє*, *в весніє*, *журавліє*, а також записи з *є*: *сумленне*, *поезд*, з *звєздою*, *заєду* під впливом білор. і рос. записів.

б) На місці *ě у закритих складах під наголосом: *пуод пієчом* 'під піччю'; *промієнчиком*, *пієрця*, *тієнь*, *залієніт*, *лієтши*, *корієне*, *зієлем*, *соловієй*, *насієне*, *весієле*, *гострієм* 'вістрям' і багато інших. У таких випадках майже всюди авторка віршів зазначає сполученням літер *іє* (рідше *іе*), що становить характерну прикмету більшості північноукраїнських, в тому числі і підляських говірок.

У ненаголошеній позиції відповідник староукраїнського ě подовженого має тут вимову *е* після твердих приголосних: *камень*, *огень*, *вечур*.

3. Праслов'янське носове *ę*, яке у загальноукраїнській мові реалізується як *a* після м'яких приголосних у підляських говірках має звуковий відповідник *e* після твердих приголосних і такі звуки з'являються у словах, ужитих в поезії С. Сачко: *мієсець*, *паметь*, *одінадцети час*, *догледаті*, *не гледжу*, *вигледаті*, *не пригледаті*, *колодезь*.

4. Часто віднотовуємо слова з *і* замість загальноукраїнського *и* у коренях або закінченнях слів, що згідно з дослідниками підляських говірок становить архаїчний залишок ще з найдавнішої епохи східнослов'янських мов: праслов'янське *i в укр. мові змінилося в *и*, а в більш архаїчних говірках, в тому числі також у підляських, залишилося в давній формі *i*. Це віднотовуємо в інфінітивах дієслів, напр. *переказаті*, *виліті*, *не придаті*, *строїтісь*, *рості*, *напісаті*, *прасті* 'прясти', *перекусіті*, *уточиті*, *мінутісь* 'минутися', *добратісь*, *притворатісь*, *колотаті*, *доїті*, *даті*, *йієсті* 'їсти', *осудіті*, *сказаті*, *ждаті*, *діліті* 'ділити', *накрохмаліті*, *робіті*, *любіті*, *житі*, *не лієті*, *читаті*, *слухаті*, *бачиті*, *цвієсті*, *росколоті*, *зашиті*, *попадаті* (у цих та й інших формах інфінітива підляське *-ті* відповідає російському *-ть* та білоруському *-ць*).

Таке архаїчне *і* замість загальноукраїнського *и* віднотовуємо у словах з віршів С. Сачко після приголосних-губних: *в*: (*віно*, *дівісь*, *об'явішся*, *над вінками*, *віноградний*, *над краєвідами*, *швідконогі*, *на травінках*, *появітьсь*, *обвіває*, *свінєм*), *б* (*любі*, *голубі* (наказовий спосіб), *полюбіш*, *вбівають*, *зробім*, *до глибини*, *не переробіш*, *робіт*, *збірають*), *м* (*понад намі*, *з намі*, *часамі*, *омінуло*, *примі* 'прийми', *шуміт*), *п* (*випіте*, *пісьма*, *спіш*, *спіт*, *в лупінку*, *не спітьсь*, *залієніт*, *приписани*, *напіхалі*, *вчепіцьця*, *затупіцьця*), після передньогоязикових *д* (*йді*, *виходіш*, *в одінацети правдіваше*, *ходіт*, *вродітьсь*, *пробудіш*, *будіш*, *зойді*, *на середину*, *груді*, *дітя*, *дівяцьця*, *родіт*, *приходіт*), *т*: *тіхо*, *летіт*, *тіхутко*, *маті* (іменник 'мати'), *дієті*, *утірає*), *ц* (*цібула*), *с* (з *колосістим*, *сіви* 'сиві', *вієсіт*, *сіла*, *несі*, *за сінім*) і

досить часто після передньоязикових сонорних *л* (*терпеліво, лістопади, лісток, щасліва, лісточком, не хваліш, на поліці* 'на полиці', до *близьких, блискучих, колі, молитва, захлісне, оліва, неслі, місьце, пуд лісьцьом, вернулсь, каліни, гуліцьою*) і *н* (*любовнік, начальнікув, не наповніш, безсоннік, нізаєш, одчиніш, сніцьця, клоніцьця*). Оця тенденція вживання слів з *і* (замість *и*) спирається на місцевій підляській вимові, це фонетичне явище характерне також для білоруської, польської та російської мовних систем і на цьому, можливо, спирається, між іншим, така вимова у словах, уживаних С. Сачко у її віршах.

5. Прочитуючи вірші нашої поетеси, ми завважили також приклади слів, у яких замість загальноукраїнського *і* з'являється *и*, що не мусить мати узагальнюючого пояснення. У формах *дирка, ніколи* 'ніколи', *ніякого* вбачаємо тенденцію до заміни *і* до *и* в українській мові, що можна завважити також у поліських говірках; форми *очи, гроши* нагадують нам білоруські відповідники *вочы, грошы*, а на звучання *потим* вплинуло, можливо, польське *potem*.

6. Давні звукові сполучення *кы, гы, хы* (*ки, ги, хи*) майже виключно з'являються у записі віршів С. Сачко у формі *кі, гі, хі*, що виявляється згідним з місцевою діалектною вимовою: Такі записи віднотуємо у коренях (основах) слів: *роскінут, скібою, кія* 'кія'; *хітаюцьця, хіітрость, похіляна, вихілюсь*, але також у закінченнях: *зайчикі, вінкі, карточкі, науки, привичкі, руки, радкі* 'рядки', *батькі, пташкі, думкі, до кліткі, за припїєвкі, такім; ворогі, ноги, трохі*.

7. Часто з'являється голосний звук *о* після м'якого приголосного замість *е* після твердого в загальноукраїнській звуковій системі згідно з тенденцією у підляських говірках. Таке діалектне явище віднотуємо в основах слів (*вієтьор* 'вітер', *по звьоздах* (укр. звізда), *льогко* 'легко', *берозови* 'березовий', *кльон* 'клен', *зельони* 'зелений', *в берозі* 'в березі', а також у морфемах і закінченнях *сьой час* 'сей', *замкньоний* 'замкнений'; *всьо* 'все', *на всьо, дньом* 'днем', *з сонцьом* 'з сонцем', *пальцьом, огньом* 'вогнем', *пуд зельоним лісьцьом, дошчом* 'дощем', *тієньом* 'тінню' (тут іменник *тінь* чоловічого роду); *пієсьньою* 'піснею', *гуліцьою* 'вулицею'. У записі деяких форм вплив мали, можливо, також фонетичні форми відповідних російських слів та їх граматичних закінчень.

8. Звукове явище присутності 'а замість заг.-укр. -ез' являється тільки у морфемі -ен- багатьох форм пасивних дієприкметників, а саме: *бачани, виважане, виробяне, в змучанум, заржавяни мієсець, не запиляна, несповняне, наповняни, позолочани, похіляна, в сколочануй водіє* і т. п. Такі форми дієприкметників з'являються у підляських говірках, можливо, під впливом білоруських відповідних слів, якщо брати до уваги факт, що ненаголошене *е* в білоруській мові звучить як *а*.

9. Кілька фонетичних явищ у системі голосних записаних у віршах С. Сачко в поодиноких словах:

а) *яблиня* 'яблуня' [1 II, с. 284], *понад яблинїє*, поліське говіркове яблиня, білор. *Яблык*;

б) замість *у* (бути), виступає старе *и*: *може биті, бивши, коб било*, можливо, під впливом білор. *быць* чи рос. *быть*, поль. *być*, а також у карпатських говірках, тому це явище можна вважати за архаїзм;

в) замість заг.-укр. *зозуля* укр. діалектне *зазуля* (див. [3]) пор. білор. *зязюля*;
г) замість заг.-укр. у голосний звук *о*: з *кованя ... зазулі*. Здається це форма архаїчна, бо з прасл. *kovati (ЕСУМ);

г) замість початкового *о*- у ненаголошеній позиції *у*:- *ушукуйся* 'ошукуйся'. Чи це вияв півд.-зах.-укр. укання, яке у підляських говірках не трапляється, а може, це результат т. зв. гармонії голосних [17: с. 87].

II. Звукові риси у системі приголосних, які звертають на себе увагу у віршах С. Сачко

1. Давніше м'яке *р'* стало твердим в усіх позиціях: перед *а* (*праті* 'прясти', *провірала* 'провіряла', *не довірайте*, *брацят* 'бряжчать', *притворатись*, *заговорат*, *радкі* 'рядки'); перед *у* (*говору*; *вієру* 'вірю') перед *и* (давного *ѣ, *і) (*нарикаючи*, *двери* 'двері', *стрилою* 'стрілою', *рика* 'ріка', *в рицьціє* 'у річці', *звієри*), перед *е* (*повієтре*, *тресу* 'трясу'). Це явище характерне також для білоруської мови і це могло б бути причиною його майже безвиняткового застосування у проаналізованих віршах.

2. М'яке *т'* реалізується майже безвинятково у формах 3. особи однини і множини дієслів у формі твердого *-т*: *тривожит*, *ходит*, *вієсит*, *спит*, *блудит*, *пудскочит*, *шумит*, *стоїт*, *біжит*; *живут*, *проходят*, *знают*, *спят*, *кажут*, *ростут*, *сохнут*, *поят* і багато інших. Таке фонетично-граматичне явище характерне для багатьох укр. говірок, а також для рос. літ. мови всупереч загальноукраїнському літературному м'якому *-ть* в дієслівних формах.

Знаходимо також приклади слів, у яких *т'* з'являється у формі *ц'*, особливо у суфіксі *-ость* (*злуосьць*, *старосьць*, *солодосьць*, *радосьці*) і *жицьє*, *лісьцьє*, що можна також пояснювати впливом вимови відповідних польських слів типу *radość*, *życie*, *starość*, *liście*, а також білоруських відповідників: *жыцьцё* і інші форми з типовим для білор. мови цеканням. Закріплення діалектної вимови зі зміною *т'* ≥ *ц'* полегшено тим, що для обох мов на цій території ця фонетична прикмета характерна.

Тут я повинен звернути увагу на запис форм зворотних дієслів з постфіксом *ся* типу *спиться* (*спіться*) з переходом *т'* на *ц'*: *спіцьця*, *здацьця*, *вчепіцьця*, *начинацьця* і т.п., що є звичайним записом вимови звукосполучення *т'с'*, що може внаслідок асиміляції змінитися в *ц'ц'*, при додатковому впливі білоруської орфографічної засади – записувати такі звукосполучення за допомогою *цца* (*вызвольцца*, *пазбыцца* тощо), хоч у цих випадках таке *ц*, на відміну від українського, тверде.

3. У підляських говірках діалектологи віднотують відсутність подвоєння приголосних в іменниках середнього роду типу *волуоссе*, *знанє*, *збуоже*, *житє*, що також знаходимо у віршах С. Сачко: *того купляня*, *убранє*, *весієлє*, з *кованя* 'з кування (зозулі)', *жицьє*, але зрідка з'являються і подвоєні приголосні, напр.: *збуожежжом*, *сумленне*, *будуванне*, під впливом, як здається, білоруської та загальноукраїнської літературних мов, у яких такі подвоєння нормативні.

4. Епентетичне *л* характерне для всіх східнослов'янських мов, притаманне також у говірках української мови, але в деяких прикладах, вибраних з віршів

С. Сачко, віднотуємо форми дієслів, у яких це *л* відсутнє: *люб'ю, роб'ю, розтоп'юсь, сипюцьця; вироб'яне, заржавяни, дівяцьця* 'дивляться', що може пояснюватися говірковою тенденцією, підтриманою відповідними польськими формами (*lubię, robię, sypią się, wyrażone* ітр.). Такі форми дієслів без епентетичного *л* з'являються також у деяких південнозахідних говірках української мови.

У формі *вкровліє* 'у крові' натомість маємо *л*, якого немає у загальноукраїнській мові, але форму *крівля* як діалектну у значенні 'кров' віднотує "Етимологічний словник української мови" [3 III: с.99].

5. Знаходимо у віршах С. Сачко дієслівні форми, в яких зникає *й* на стику префікса і кореня: *виду з біди* 'вийду', *не виде* 'не вийде', *вошов* 'війшов', *не пришла* 'не прийшла', *примі* 'прийми', *приму* 'прийму', *вимут* 'виймуть', що може бути явищем, підтриманим відповідними російськими формами *вошел, пришла* (?), або це просто редукція звукосполучень приголосних.

6. У кількох дієприкметниках з'являється звукосполучення *ич* замість загальноукраїнського *ч*: *ідущих, ідуцим, будуцого, з бліскуцими, свещоє яблико, родяща*, це, звичайно, церковнослов'янські форми, підтримані відповідними російськими літературними формами.

7. Кілька дрібних явищ, що з'являються у поодиноких формах слів у поезії С. Сачко:

а) *ч* замість *ш* у словах *менч* 'менше', *всьо менчає* 'меншає', *до найменчого*; можна це пояснити явищем дисиміляції;

б) брак протетичного приголосного звуку *в* у словах *огонь, окна, угель* 'вуголь' може під впливом відповідних російських чи польських форм *огонь, окно; ogień, okno*; протетичний звук *г-* замість заг.-укр. *в-*: *в гуліцях, гуліцьою; гострийом* 'вістрям' - це явище характерне у деякій мірі також для західнополіських говірок (див. *гулиця, гострий*, див. Арк.)

в) форми *звони, звонок* (з замість *дз*), можливо, з'являються у віршах С. Сачко під впливом білор. *звон, званок*, або рос. *звон, звонок*.

г) натомість *ж* замість заг.-укр. *дж* у словах *остужуєш, проважавши*, з'являється на Підляшші і у віршах Сачко під рос. впливом (пор. рос. *остужать, провозжатъ*).

III. Деякі граматичні явища, відмінні від загальноукраїнських

1. У відміні іменників звертають на себе увагу майже безвиняткові форми місцевого однини іменників чоловічого і середнього роду з закінченням *-ові*: *по першум звонкові, в твоюм домові, на молуочному возові, на медові, на нерукотворному образові, в дньові, в змучанум пувснові, в часові, в огньові, в поранкові, в безові, в сьом рокові, на брукові, на соньцьові, на сієнові, в дуплові*. Такі граматичні форми характерні для підляських говірок, як єдині в цій групі іменників.

2. Загальноукраїнське закінчення у родовому множини *-ей* замінено закінченням *-и* або *і* у кількох словах, вибраних з віршів С. Сачко: *брак гроши* 'грошей', *серед люді* (пор. також поль. *wśród ludzi*); *на сьмієх діті* (пор. також поль. *śmiech dzieci*). Це діалектні форми, підтримані, як здається, польськими

відповідними граматичними формами.

3. Замість заг.-укр. закінчення *-ам* у давальному відмінку множини іменників з'являються форми з *-ом*: *свѣнѣом* 'свиням', *не вієру словом* 'не вірю словам' (можливо, тут у якійсь мірі вплив відповідних польських форм дав. мн.: *świniom, słowom*).

4. У віршах С. Сачко ми звернули увагу ще на такі поодинокі явища у відмінюванні іменників, як:

а) форми місцевого множини іменників з закінченням *-ох* (замість заг.-укр. *-ах*): *в очох, в дверох*;

б) родовий однини із закінченням *-ата* (замість *-ати*): *образи дітѣта*;

в) орудний множини від форми *діти*: *еї діеті всьо дітміма*.

5. Прикметники і займенники у називному однини чоловічого роду з'являються, назагал, із закінченням "коротшим" *-и (-і)*, на що міг додатково вплинути факт, що такі закінчення характерні як для білоруської, так і польської мови всупереч загальноукраїнським відповідним формам *-ий, -ій*: *зельони лієс, на добри час, вієчни кунець, червони танець, вчораши день, жовти дощ, є такі час, які поранок, наповняни воздух* і багато інших. Цікаво, що в її віршах, друкованих засобами української орфографії, з'являються інколи форми з закінченням *-ий*: *як час бієлий, замкньоний, которий*, що могло бути спричинене спробою "українізації" тексту, уникаючи мнимої білорутенізації в записках засобами білоруської орфографічної системи.

6. У відміні прикметників жіночого і середнього роду зберігаються давні нестягнені закінчення, що засвідчують прикметникові форми у віршах С. Сачко: *старая яблїня, нуоч весновая, тая весна; жице живоє, зерня золотое*, але віднотовуємо також відповідні форми прикметників жіночого роду зі стягненим закінченням *-а*, напр. *зелень мокра дїхаюча, живая, родяшча і страдавшя*.

Натомість форми прикметників у множині майже завжди у віршах С. Сачко з'являються з короткими закінченнями *-и*: *бієли пятня, крилати поїєзда, тепли звієри, сєребрїсти струни, бессонни очи, засушани вінкї, пусти окна* тощо.

7. У родовому відмінку однини прикметників і займенників жіночого роду з'являються, як правило, закінчення *-еї* (всупереч заг. укр. *-ої*): *шарєї зазулі, без свеї тайни, мене маленькеї, живеї води, старєї груши*, а в орудному однини – закінчення *-ею* (замість заг.-укр. *-ою*): *чужею пієсьньою* (такі закінчення є характерною прикметою саме підляських говірок) [10: с. 412].

IV. Лексичні особливості

Коли говорити про лексику у віршах Софії Сачко, знаходимо в них за походженням кілька груп слів, а саме:

1. Діалектні місцеві (підляські, західнополіські, південно-українські) слова.

2. Слова, запозичені з польської мови, які інколи могли також увійти до розмовної говірки як слова міста чи міської або й урядової інтелігенції.

3. Слова, перейняті з російської літературної мови, як з традиції давнього російського панування на цій території протягом понад 100 років, а також не

можна забувати про те, що поетеса Софія Сачко вивчала російську мову в університеті.

4. Церковнослов'янські елементи, які можуть покриватися з російськими, що пояснюється тим, що після знесення унії на початку XIX ст. місцеві підляшуки були вірними православного [3] віросповідання в його російськомовній версії.

Виявлення слів з окресленням приналежності до вищеназваних груп нелегке, але можна собі задати труд поспробувати застосувати такий поділ деяких слів на вищезгадані групи:

1. Крім цитованих вище слів, які від загальноукраїнських відрізняються звуковими або граматичними прикметами, належачи, як правило, до української лексичної системи, частина слів належить до місцевої діалектної лексики, але у словниках сучасної української мови мають назагал, позначення "діалектне" або "розмовне" (Цитуючи, вживатимемо скорочення СУМ - Словник української мови [16]), або й узагалі не фіксується, і ми деякі слова віднаходимо у відповідних словниках, напр., у *Словнику західнополіських говірок* Григорія Аркушина [1] (далі – Арк).

До таких слів, вибраних з віршів С. Сачко, зараховуємо, між іншим:

а) іменники

безсоннік 'безсонниця';

боти 'чоботи' (СУМ: *боти* 'чоботи' заст.)

бусьол 'лелека' (СУМ: *бусел*, *бусол* 'лелека'; Арк. *бусьол*)

гозьдзі 'цвяхи' (СУМ: *гвіздь* 'цвях' діал. Арк. *гозьдь*)

гультаїско (заг.-укр. *гультай*; тут зміна м'якого *т* на *т*, пор. поль. *hultaj*)

кацей (миєцьця) 'кіт' – якийсь неологізм від кіт + "суфікс" *-ей* (хіба поетеса придумала, але на якій основі?)

крижіє 'хрести' (СУМ: *криж* 'крест' заст.) (Арк. *криж* 'хрест на роздоріжжі', поль. *krzyż*)

лах 'лахміття' (СУМ: *лахи* розм., (новим лахом) Арк. *лахі* 'лахміття')

любовнік (СУМ: *любовник* 'коханець' рідко)

морщина 'зморшка' (СУМ: *морщина* 'зморшка' розм. Арк. *моршка* 'зморшка')

прогумень (на прогумені) (Арк. *прогуменне* 'подвіря біля клуні')

пуче 'бруньки' (*пуче на деревах*) (Арк. *пук*, збірне *пуче*, *пуче* 'бруньки')

тайня 'таємниця' (СУМ: *тайна* рідко)

твар 'лице' (СУМ: *твар* 'обличчя' заст.; Арк. *твар* 'обличчя')

шалапайка 'шалапутка' (СУМ: *шалапутка* розм.) поль. *szalapat* 'człowiek bezmyślny')

б) прикметники і дієприкметники:

будьдѣонне (слово), *будьдѣонний* (день) (СУМ: *буденне* 'звичайне')

велізне 'велике', *сонце велізне* 'величезне' (діал. чи неологізм поетеси?)

весновий 'весняний' (нуоч весновая) хіба місцеве діалектне?

розпучаний 'розвинутий' (див. *пуче*) (*розпучаного лістка*)

минавший 'минаючий'

мурзуци (наш день) 'забруджений, замазаний' (СУМ: *мурзати* 'бруднити' розм.)

в) займенники

куоцько 'скільки' (Арк. *кіко* 'скільки')

в *сієти* вечур, в *сієт* нуоч (ЕСУМ: *сітий* 'цей' підл. діал. і білорус.)

з *сієтуоль* 'звідтам' діал. (див. *сієти*)

сьой руок 'цей рік' (СУМ: *сей*)

г) дієслова

брацат – (Арк. *брацети* 'базікати')

ворочається, ворочаюсь 'повертається' (СУМ: *ворочатися* 'повертатися назад' діал. розм. рідко; Арк. *ворочатися* 'вертатися')

не дотикала (СУМ: *дотикати* 'доторкатися' діал.; Арк. *дотикати* 'дорікати')

закружився – (СУМ: *закружитися* 'закрутитися' розм.)

закрунув 'закрутив' і *перекрунуті* 'перекрутити' (типово підляське)

замічаєш, не замічав – (СУМ: *замічати* 'помічати' розм.)

не заміетят – (СУМ: *замітити* розм.)

запасала 'заготовляла'

злапав – (СУМ: *злапати* розм. 'спіймати, затримати', Арк. *злапати* 'спіймати')

клопотаті – (СУМ: *клопотати* 'поратися' рідко)

колотаті – (СУМ: *калатати* діал.; Арк. *колотити* 'збивати масло', *калатати* 'базікати')

крунутись 'закрутитися' (діал. місьцеве)

кружусь – (СУМ: *кружитися* 'кружляти' розм.)

моцюєшся – (СУМ: *моцуватися* 'міряться силою' розм.; Арк. *моцуватис* 'вмоцуватися на якомусь місці, поль. *mocować się*)

мручат – (СУМ: *мрукати* 'муркотати' діал. поль. *truczeć*)

натопирити (п'єрця пстрокати натопиру) – (*топирити* 'ausbreiten sträuben'

[4])

недоуміває 'не радить собі' діал. місьцеве

оросілі (яйця) 'посвятили' (СУМ: *оросити* 'зросити, посвятити')

остатіся – (СУМ: *остатися*

осталось 'залишатися' розм. рідко)

розвідняє 'світає' – (СУМ: *розвидніти* рідко 'світати')

розпурпуривши (небо) 'розсвітливши' (діал.)

г) прислівники

ат то (*ат то нови цьвієт*) діал.

виразній 'виразніше' діал.

навилот – (СУМ: *навиліт* 'наскрізь' поль. *nawylot*, Арк. *навильот* 'наскрізь')

спроста – (СУМ: *спроста* розм.)

стішка – (СУМ: *стишка* 'стиха' рідко)

шлон шлон – (СУМ: *шланати* діал.)

д) службові слова (частини мови)

коб ‘*щоб*’ – (СУМ: *коб* ‘*аби*’ діал.)

оно ‘*тільки*’ – (СУМ: *оно* ‘*тільки, лише*’ (з Чубинського); Арк. *оно*)

би ‘*якби, ніби*’ – (СУМ: *би* розм.; Арк. *би* спол. ‘*ніби, немов*’)

Згадані вище у цій групі слова виступають у місцевій підляській говірці, як мені здається, і деякі з них у західнополіських говірках, у словниках сучасної української мови з кваліфікатором "діал.", "розм." чи "рідко", або деяких не знаходжу у відомих мені списках слів, а лише додумуюся, що вони місцеві, хоч інколи можуть бути подібними до польських чи білоруських відповідників.

2. Слова, запозичені з польської мови.

До цієї групи лексики зараховую слова, на польське походження яких вказують особливі прикмети та й їх присутність у польській мові і відсутність у загальноукраїнській, хоч не можна виключити й того, що деякі з них вживаються також у підляському говірковому контексті:

а) Іменники

бляск – (поль. *blask*; СУМ: *бляск* ‘*блиск*’ діал.; Арк. *бляск* ‘*блискавка*’)

буклак (з *буклакув*) – (поль. *bukłak* ‘*naczynie, dzban*’)

вельон – (поль. *welon* ‘*серпанок*’; Арк. *вельон* ‘*фата молодої*’)

кльоцкі (з *кльоцкуов*) – (поль. *klocki*; Арк. *кльоцки* ‘*галушки*’)

майонток (*майонтку*) – (поль. *majątek*; Арк. *майонток* ‘*загальна назва речей, які комусь належать на правах власності*’)

макатка – (поль. *takatka* ‘*килимець*’)

позюмки – (поль. *poziomki* ‘*суниці*’)

пурод пієчом (чол. рід) – (поль. *rod piecet* ‘*під піччю*’)

поранок – (поль. *poranek*; СУМ: *поранок* ‘*ранок*’ діал.; Арк. *поранок* ‘*ранок до сходу сонця*’)

пцола ‘*бджола*’ – (поль. *pszczola*; Арк. *пцола*)

ульга ‘*полекшення, пільга*’ – (поль. *ulga*)

фаля, хваля ‘*хвиля*’ - (поль. *fala*)

б) прикметники та дієприкметники

виблякний ‘*поблякнутий*’ (в товкотіє *виблякнуто*) – (з поль. *wyblaknąć* (?))

вчорайший ‘*вчорашній*’ – (поль. *wczorajszy*)

незіщана (думка) – (поль. *ziszczony* ‘*здійснений*’)

пстрокатий ‘*строкатий*’ – (поль. *pstrokaty*)

розміготаний ‘*мерехтливий, розблисканий*’ – (поль. *rozmigotany*)

шарий ‘*сірий*’ (шареї зазулі) поль. *szary*; СУМ: *шарий* ‘*сірий*’ діал.)

в) займенники

кажди ‘*кожний*’ – поль. *każdy*, рос. *каждый*, Арк. *каждий* ‘*кожний*’)

ніц (ніц ліпшого) – (поль. *nic* (lepszego))

г) дієслова

не вядомо – (поль. *nie wiadomo*)

зжимаюсь – (поль. *zżymać się* ‘*обурюватися*’)

зостало – (поль. *zostać* ‘залишитися’)
не розпоментуй ‘не роздумуй’ – (поль. *rozpamiętywać*)
не спротивляється – (поль. *nie sprzeciwia się*; Арк. *спротивитись*
‘розсердитись’)

шикує ‘приготовляє’ – (поль. *szukować*)

г) прислівники

без сенсу ‘безглуздо’ (правда моя без сенсу і всьо по моюю сторони) – (поль. *bez sensu*).

дзись ‘сьогодні’ – (поль. *dziś*; Арк. *дзисяй* ‘сьогодні’)

іначей ‘інакше’ – (поль. *inaczej*)

наветь ‘навіть’ – (поль. *nawet*)

на вспак ‘навпаки; навиворот’ – (поль. *na wspak*)

на завше ‘назавжди’ – (поль. *na zawsze*; СУМ: *завше* розм.; Арк. *назавшей*
‘назавжди’)

муцнієй ‘міцніше’ – (поль. *mocniej*)

лені ‘ліпше’ – (поль. *lepiej*)

найвижєй ‘найвище’ – (поль. *najwyżej*)

рачей ‘скоріше’ – (поль. *raczej*)

тіхутко ‘тишенько’ – (поль. *cichutko*)

тутай ‘тут’ – (поль. *tutaj*; СУМ: *тута*; розм.)

д) службові частини мови

єслі ‘коли, якщо’ – (поль. *jeśli*, рос. *если*)

3. Слова, запозичені з російської мови.

У віршах Софії Сачко з’являються слова, які безсумнівно можна зарахувати до запозичень з російської мови, що пояснює сама поетеса у листі з 23 листопада 2009р.

"Znacznie więcej miałam do czynienia z językiem rosyjskim, zwłaszcza na studiach [закінчила русистику у 1978 році, М. Л.]. Potem przez wiele lat pracowałam jako nauczycielka tego języka. Byłam zafascynowana i językiem, i literaturą. Zaangażowałam się bardzo w pracę z uczniami, przygotowywałam ich do licznych konkursów języka rosyjskiego (recytatorskich i przedmiotowych) z bardzo dobrymi efektami (...) Bardzo mocno tym żyliśmy. Na pewno nie pozostało to bez wpływu na język moich wierszy, których większość powstawała właśnie w tym okresie. Sądzę, że w samym akcie twórczym odbywało się to niejako poza świadomością" (машинопис листа 3. Сачко з 23 листопада 2009р.).

Це визнання самої авторки віршів у значній мірі пояснює такі граматичні росіянізми, як *поїезда* ‘поїзди’, *голоса* ‘голоси’, та порівняно немала кількість російських слів в поезії, писаній місцевою підляською говіркою села Вілька. Оце ці слова, вибрані з віршів С. Сачко:

а) іменники

ворожей ‘ворожбит’ – (рос. *ворожей*; Арк. *ворожбун*)

встреча ‘зустріч; стріча’ – (рос. *встреча*)

забота ‘турбота’ – (рос. *забота*)

одіночество ‘самітність’ – (рос. *одиночество*; СУМ: *одиоцтво* рідко)
пУольза ‘користь’ – (*не в пУользу* ‘не в користь’) – (рос. *польза*)
припїєвкі ‘приспівки’ – (рос. *припевки*)

пространство ‘простір’ – (рос. *пространство*)

радуга ‘веселка’ – (рос. *радуга*; СУМ: *райдуга, радуга* рідко)

радуница ‘могилки, проводи’ – (рос. *радуница*)

сквозьяк ‘продув’ – (рос. *сквозняк*)

таракан ‘тарган’ – (рос. *таракан*)

б) прикметники та дієприкметники

властний ‘владний’ (як *властни ми колі всьо назване*) рос. *властный*

влюбльонний ‘закоханий’ – (рос. *влюбленный*)

напрасний ‘даремний’ (*труд напрасни*) – (рос. *напрасный*)

настоящче ‘теперішне’ – (рос. *настоящий*)

прозрачний ‘прозорий’ (в прозорачнум небі) – (рос. *прозрачный*)

проходівше ‘проминаюче’ – (рос. *проходивший*)

прошле ‘минуле’ (*памень прошлого*) (Арк. *прошлий* ‘минулий’ – рос. *прошлый* ‘минулий’)

случайне ‘випадкове’ – (рос. *случайный*)

умерший ‘померлий’ – (рос. *умерший*)

в) займенники

которий ‘котрий’ – (рос. *который*)

некто ‘хтось’ – (рос. *некто*)

в сию мінуту ‘цієї ж хвилини, зараз’ – (рос. *в сию минуту*)

што ‘що’ – (рос. *что*)

г) дієслова

бурлітісь ‘вирувати’ (*течи – бурлітісь*) рос. *бурлит* ‘вирувати, бурхати’

встрічаті, встрієчасм, встрічают ‘зустрічати’ – (рос. *встречать*)

встрієтімось ‘зустрінемося’ – (рос. *встретимся*)

качнувся – (рос. *качнуться* ‘хитнутися’)

начинає ‘починає’ – рос. *начинать*; СУМ: *начинати* розм. рідко)

оприділяє ‘визначає’ – (рос. *определять*)

отвічаси ‘відповідаєш’ – (рос. *отвечать*)

прикоснешся ‘діткнешся’ – (рос. *прикоснуться*)

притворатісь ‘удавати’ – (рос. *притворяться*)

сохранілісь ‘збереглися’ – (рос. *сохраниться*)

узнают ‘дізнаються’ – (рос. *узнают*)

хватало ‘вистачало’ (рос. *хватать* ‘вистачати’; СУМ: *хватати* рідко)

г) прислівники

вдоволь ‘досхочу, удосталь’ – (рос. *вдоволь*)

в упрок ‘в докір’ – (рос. *в упрёк*)

напрасно ‘даремно’ – (рос. *напрасно*; СУМ: *напрасно* діал.)

нарочно ‘навмисне’ – (рос. *нарочно*)

пока ‘поки що’ – (рос. *пока*)

почти 'майже' – (рос. *почти*)

д) службові частини мови

міжду 'між, поміж' (*міжду свієтом а свієтлом*) – (рос. *между*)

4. Мовні елементи з церковнослов'янської мови могли увійти до поетичного вислову С. Сачко, бо церковнослов'янська мова у її російській вимові існувала й існує донині у православних богослужіннях та текстах св. Письма.

Звернемо увагу лише на кілька слів, які мають своє безпосереднє джерело в церковних книгах і богослужбі:

Христос Воскресе – тими словами вітаються православні у великодній час (*воскресе* це форма аориста – *воскресе* 'воскрес');

розп'ятіє

Воскресного хвалівши

повіновеніє 'поминання' церк.-рос. *поминовение*

Та й ще такі вислови, запозичені зі св. Письма:

сіла Самсона, слово Саломона, Святоє Святих, осанна і може ще дещо.

Підсумовуючи, можна сказати, що Софія Сачко пише вірші своєю рідною підляською говіркою свідомо, принципово і послідовно.

Проаналізовані та представлені приклади форм, вибраних з її віршів, писаних і друкованих наприкінці ХХ ст. покриваються, назагал, з фонетичною, граматичною та у великій мірі з лексичною системами підляських говірок, у деяких мовних явищах, особливо у лексемах, можна зауважити вплив білоруської, польської або й російської мовної системи, це пояснюється тим, що поетеса вчилася білоруської мови у початковій школі, закінчила російську філологію, а також те, що як громадянка III Речі Посполитої живе у постійному контакті з польською державною мовою.

Усе це, однак, не заперечує факту, що вірші Софії (Зосі, Зої) Сачко написані її рідним діалектом, якого вивчила у селі, в якому народилася і має з тим мовним середовищем постійний контакт.

Література*

1. Аркушин Г., Словник західнополіських говірок, т.І-ІІ, Луцьк 2000.
2. Енциклопедія. Українська мова, Київ 2000.
3. Етимологічний словник української мови, т.І-V, Київ 1989-2006.
4. Желехівський Є., Малоруско-німецький словар, т.І-ІІ, Львів 1882-1886.
5. Занєвська Т., Очікування на доглибинне слово, "Український літературний Провулок", т.6/2006
6. Ігнатюк І., Шість колосків пшениці. Розмова Т. Карабовича про "Наш голос", "Український літературний провулок", т.8/2008
7. Карабович Т., "Наш голос (1983-1988). Збірник неформального Поетичного об'єднання "Підляштя" (в): "Український літературний Провулок", т.8/2008
8. Карабович Т., Sofija (Zosia) Saczko – podlaska poetka literackiego pogranicza białorusko-ukraińskiego "Фэномэн пагранычча: польская, украинская і беларуская літаратура – уплывы і ўзаемнаўзбагачэнне", Мінск 2008.*

* Зберігаємо авторську подачу літератури

9. Лемцюгова, Українська-беларускі слоўнік, Мінск 1980.
10. Лесів М., Українські говірки у Польщі, Варшава 1997.
11. Лесів М., Юрій Гаврилук як любитель і поет рідного підляського мовлення, "Український літературний Провулок", т.6/2006.
12. Поезії "Нашого голосу" у вибраному А. Єскатеринчука", "Український літературний Провулок", т.8/2008.
13. Російсько-український словник, т.І-ІІІ, Київ 1970.
14. Сачко Зося, Над днём похіляна, Беласток 1991.
15. Сачко Зося, Шчэ одна вэсна, Беласток 1995.
16. СУМ - Словник української мови, т.І-ХІ, Київ 1970-1980.
17. Тоцька Н. І., Гармонія голосних [в:] Енциклопедія. Українська мова, Київ 2000.
18. Трачук Ю., Поезія Софії Сачко – символ національного відродження Підляшшя, "Український Літературний Провулок", т.4, Люблин 2004.
19. Łesiów M., Ukraińskie gwary podlaskie: historia badań i najważniejsze cechy systemowe, [в:] Gwary północnego Podlasia, red. M. Stepaniuk, Bielsk Podlaski 2008.
20. Modlitewnik podlaski. Debiuty. Przekład wierszy oraz opracowanie redakcyjne T. Karabowicza, 1990.